

«Büvetta Tarasp» – sin ils fastizs d'ina perditga architectonica da la cultura da bogns

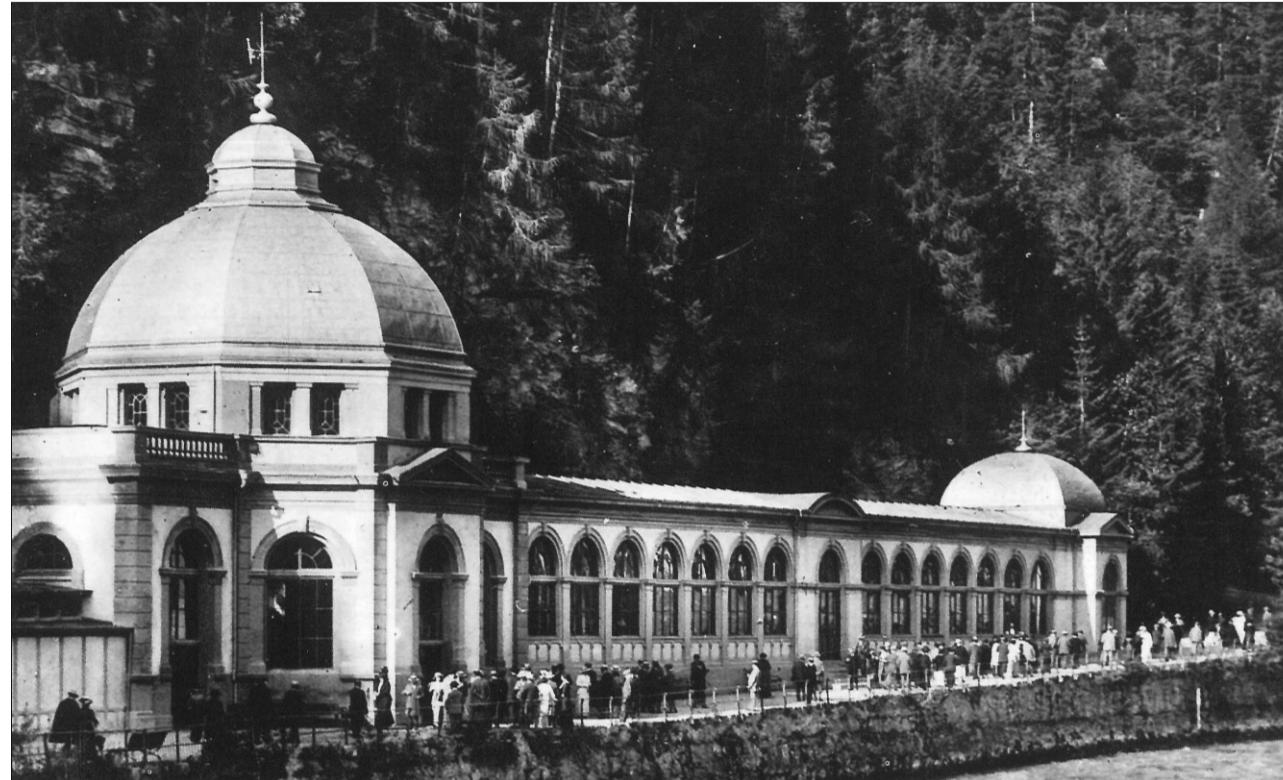
■ L'onn 2000 è cumparì in cudesch cumplettamain quadriling (ruman-tschi, tudestg, talian, franzos) deditgà a la bavetta da Scoul-Tarasp: «Per un'architettura dell'acqua – Büvetta Tarasp – Ein Haus des Wasser». Sco editurs da la publicaziun illustrada ritgamain segnan Michael Jakob e Giordano Tironi, professers d'architectura e da la cuntrada a Genevra e Grenoble; sper ulteriuras auturas ed auturs han er collavrà studentas e students d'architectura da Grenoble. Ils sboz da l'Ecole d'Architecture da Grenoble preschentads en il cudesch exemplifitgeschan il potenzial surprendent da la bavetta; els dattan segns e renviaments e fan attenti a la necessitat da salvar l'identitat da quest edifizi remartgabel. Ulteriuras contribuziuns sclereschan la situaziun da la bavetta per quai che reguarda la geologia, istoria culturala e teoria architecto-

nica e cumpiglian ella uschia en il panorama d'in'impurtanza che surpassa lunschor ils cunfins locals.

L'architectura termala

Schebain che la morfologia locala e las normas dal gust naziunalas influenzejan l'architectura da l'aua, sa fa valair quasi dapertut in sistem relativamain simpel, variabel senza fin. Ils pols principals da quest sistem èn d'ina vart las bavettas u funtaunas e da l'autra vart ils hotels gronds, unids d'ina «natira» arranschada plain raffinezza, savens su-meglianta ad in parc. Cun il temp survegn il spazi da lieu da durmir e da sanatori adina dipli pais, occupan casinos, teaters, kinos, kioscs, stivas da té, villas, plazzas da golf e.u.v. il secur intermedian. La «cure de terrain» promovida dals medis engrondescha il radius da quel che tschertga spendrament, surmuntond temporarmain la restricziun dal parc da cuntrada e pretendend l'exploraziun da la natira «selvadia» circum-danta. L'avanzament vertical cumplettescha uschia la spassegiada orizontala, quai che maina a la complettaziun da las sendas da viandar ed effectuescha ch'il micromund limità dal lieu da cura sa particescha insumma a la natira. Malgrà quai furman ils lieus da cura però mintgami in mund autosufficient e per sasez ch'il curant explorescha durant ses segiurn. Architectonicamain s'exprima quest mund dapersai en la cuntradicziun resp. en l'indifferenza en general totala envers ils stils locals. Ils edifizis termals grondius ed ils palazs d'hotel superbis entamez ils vasts parcs èn l'ensaina da la vita elevada mundana; en questi lieus na resuna betg la ramur da las cascadas, mabain la musica d'orchester cultivada.

L'architectura da las termas vegn dominada da la fatschada. Las maschinias d'hotel e da cura mussan lur vart

La bavetta dal temp da sia gronda frequenza fin avant l'Emprima Guerra mundiala.

FOTO: PD

glischanta e reproduceschan en ils lieus savens giu via la realitat lontana ed urbana, laschond via libra al sincretissem stilistic. Sco en in grond toc da teater collectiv spassegian ils curants en questi lieus ibrids da natira e cultura.

Il character da promenada s'exprima en l'architectura a maun da stabiliments lungs, da galarias, bavettas e couloirs, ils edifizis sa midan en lieus per spassegier. Sa promenar è però mo l'expressiun particolar da «senn da temp» transfurmatà da l'uman che s'expona a l'idroterapia, il qual na spetga betg mo sin sia guariziun, ma er sin amicizias decisivas. Il giu da fortuna omnipreschent en ils lieus da cura che sa manifestescha architectonicamain en edifizis da casino imposants e la natira dumestigada, munida cun locals da té e butias èn main l'expressiun dal senn commercial che «amusements» indispensabels per l'uman stu-fientità e smanatschà da l'«ennui».

La glisch da las fatschadas, la ritgezza ed il luxus da l'interieur, l'eleganza dals ierts – tut quai empermetta als visitaders la regiuvinaziun eterna e transfurma il lieu en in mund da dialas, en in pajais da paraulas modern, sco che Maupassant remartga: «En dus mais succeda qua bler dipli che en l'entir univers durant in onn entir. I guarda or propi sco sche las funtaunas na fissan betg mineralisadas, ma striunadas.» (Mont Oriol).

L'epoca classica da las curas da bogn sco spievel da la societat burgaisa

Questa forza magica s'exprima simbolicalamain surtut en las bavettas. Concepidas sco ils vairs centers dals lieus da cura, represchentan las bavettas per l'aua fatga utilisabla tecnicamain in monument en general iperbolic en ils hotels u en las termas. Ils edifizis generus ornads cun galarias sureleveschan la(s) funtauna(s), celebreschan si'identitat a maun da grondas inscripziuns u da construcziuns

da bigls cun batschigls funcziunals e fantasctics. Enina concepids sco veritables lieus da cult da l'aua, accentueschan las bavettas la colliaziun da l'aua bunamain miraculusa cun la terra (minerala) e renieschan uschia a las forzas elementares che vegnan stgatschadas en auters lieus da segns profans. Dunnas giuvnas han la funcziun da «nimfas da funtau-na» amiaiyas en las bavettas; ellas enconuschan il giast, porschan ad el ses magiel (numerà) ed han per uschè dir la funcziun d'«ornament erotic» dal temple d'aua magic. Oravant tut suenter il 1880, en il temp glorius dal termalism, sa maschaidan en il segn da l'aua unifitganta las differentas classas socia-las en la bavetta.

Oz pari difficil da chapir era mo approximativamain la dimensiun e l'intensitat da l'entusiasset per l'idroterapia e tut si' influenza sin la societat. Las disputas da las differentas scolas da medischina, las teorias d'origin d'in Beaumont, Suess e Gautier concer-nent las auas mineralas, las gasettas ch'han rapportà dals centers da la cura d'aua, la diplomazia «termala», la pre-schientscha dals pli famus scripturs en ils lieus da bogns moderns – tut quai dat perditga d'ina posiziun centrala sociala e culturala dals lieus da cura ozendi strusch chapibla. Lur gronda epoca è quasi il spievel da la grondezza, ma er da las cuntradicziuns d'ina societat burgaisa, che, imitonid ils musters aristocrats, celebrava en il reflex da la grondiusa architectura termala durant intginas emnas si'atgna libertad (e saja quai en la pli stretga vischinanza da la mort).

Uschè clera sco che la crisa dal manachi da cura d'ozendi en Europa para er dad esser, vali però da metter en evidenza che plirs lieus han pli che mo «survi-vi». Pli modest e cun pli vast orizont, respectond la relaziun cun l'ambient local e promovids dal return a metodas integralas en la medischina, èn tscherts manaschis da cura ids novas vias.

Bavettas – furma, funcziun, istorgia

En Sviza e surtut en il Grischun èn numerus funtaunas d'aua minerala vegnidus utilisadas per intents terapeutics già en il temp medieval. Bigls ed indrizs per far bogn primitivs han possibilidà da traer a niz las funtaunas termalas, per exempel quellas da San Murezzan, Scoul-Tarasp, Fideris, Peiden, Val S. Pieder e Passugg, per finamiras da baiver e da bogn.

L'analisa scientifica da las auas curativas ed enconuschienschas medicina-las han manà en il 19avel tschientaner ad in progress da la cura da bogn e da

l'equipament luxurius era el concepi per ina clientella internazionala da provegnientscha nobla che n'aveva betg tema d'in viadi en charrotscha stentus sur ils pass e tras la val da l'En per giudair qua la vita da cura durant ils más da stad.

Las funtaunas mineralas eran dal temp d'avvertura da la chasa da cura anc en in edifizi discret. Cun la construcziun da la bavetta magnifica ils onns 1875/76 è la spierta da cura veginida amplifitgada remartgablamain, pli tard anc cumplettada cun la construcziun d'ina dependance da villa (1876), ina baselia englaisa (1883), ina posta (enturn il 1890) ed ina nova chasa da bogn (1912/13).

La bavetta è situada da vart dretga da l'En, al pe d'ina paraid-crap stippa. Oriundamain manava ina curta alea da plantas da la punt da l'En a l'entrada dal vest. Il clima ed il lieu, ma er il giavisch per in act architectonic imposant po esser stà il motiv che Bernhard Simon ha concepi la bavetta da Tarasp Bogn sco cubus serrà cun grondas fanestras cun arvieuts radunds vers il flum.

L'andament d'ina cura da baiver aua sa reflectescha en la structura dal stabilitment: Il tract dal vest extendi cun l'entrada encurunada da cuplas enserra il portic ed il deposit da vaider, vi da quest s'agiunta il «cor» dal stabilitment cun ils enchaschamenti da las funtaunas, caratterisà architectonicamain d'ina «rotunda» da ventg meters autezza cun ina cupla a tambur. En la part davos da l'edifizi eran las tualettes ed ils locals da sgiarijattar. En ina publicaziun dal 1916 vegn l'interieur descrift sco suonda:

«Nus entraïn en il corridor tavlegià (...) ch'è circa 100 meters lung; da la vart da la muntogna furma ina nischa il lieu da l'orchester per las matineas da la musica da cura. Da questa vart è ina retscha da butias da tut gener, entant che grondas fanestras ad arvieut vers la vart da l'En permettan a l'aria ed a la glisch access en abundanza.»

Entant che la tavladira dal corridor è vegnida entulada a chaschun d'ina renovaziun da l'onn 1963, è la «rotunda» mantegnida per gronda part en sia furma originala.

Las paraids dal local central vegnan ordinads cun otg colonnas da chantun cun capitels ionics ch'èn pusadas sin in fundament da marmel (oriundamain marmel da stuc), il plau a tambur è decorà cun lastras da vaider coluradas. Da la vart sura statann ils traïs bigls en furma da vasa da las funtaunas termalas Bonifacius, Lucius ed Emerita, circumdads da tavlas da marmel istorisantas dal temp enturn il 1900. Sur la funtauna d'amez stat en grondas lettras l'inscripziun «Aëre, sale, salus aërea» (cun aria e sal ina sanadad da fier).

Malgrà la restauraziun purifitganta dal 1963 derasa la bavetta da Tarasp Bogn anc oz bler da la pumpa dal stabilitment da cura d'origin. Dus dals pli famus architects svizzers tranter classicissem ed istoricissem – Felix Wilhelm Kubly per la chasa da cura, Bernhard Simon per la bavetta – han contribui cun lur plans architectonics decisivamain al fatg che la vischianca perifera da Tarasp Bogn è avanzada en la seconda mesadad dal 19avel tschientaner ad in dals pli impurtants lieus da cura da la Sviza.

La preschentaziun:
Michael Jakob, Giordano Tironi:
Per un'architettura dell'acqua –
Büvetta Tarasp – Ein Haus des
Wasser. Verbania 2000.

Dapli informaziuns:
chatta.ch/?hiid=3355
www.chatta.ch

Vista cumplessiva dals stabiliments da cura da bogn a Tarasp (ca. 1880).

FOTO: PD